

2. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество / В.А. Кан-Калик, Н.Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
3. Кічук Н.В. Формування творчої особистості вчителя / Н.В. Кічук. – К. : Либідь, 1991. – 96 с.
4. Косенко Ю.М. Формування творчої особистості майбутнього вихователя в процесі навчання у ВНЗ // Наукові записки ВДПУ: Серія: Педагогіка і психологія. – № 34. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 350-353.
5. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник / С.О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.

Анотація

В статті розкривається сутність творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів, шляхи її формування в процесі професійного навчання.

Аннотация

В статье раскрывается сущность творческой личности будущего учителя начальных классов, пути её формирования в процессе профессионального обучения.

Summary

The author in the article reveals the essence of creative personality of prospective school teacher and the conditions of its forming in the process of professional training.

Ключові слова: творча особистість, майбутній вчитель початкових класів, професійне навчання.

Ключевые слова: творческая личность, будущий учитель начальных классов, профессиональное обучение.

Key words: creative personality, teacher, professional training.

Подано до редакції 11.10.2012.

УДК: 378.504.03: 621.01: 37.013.43

©2012

Коробчук Л.І.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ НА ЗАСАДАХ КОНТЕКСТНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перед вищими навчальними закладами постає відповідальне завдання – забезпечити високопрофесійну підготовку фахівців, здатних розв'язувати складні проблеми розбудови демократичної держави.

Сьогодні при підготовці майбутніх фахівців у вищій технічній школі нашої держави все більше використовують кваліфікаційний підхід, який спрямований на засвоєння студентами предметних, рознесених по багатьох навчальних дисциплінах, знань, умінь та навиків та реалізується в традиційній системі навчання. Головною метою української нинішньої системи освіти є створення умов для розвитку та самореалізації особистості громадянина України, формування покоління здатного навчатись протягом життя. Одним із пріоритетних напрямків державної політики в розвитку освіти є впровадженням контекстного підходу до змісту навчання, який, в свою чергу, підкреслює його практичну орієнтованість у формуванні екологічної культури майбутніх фахівців машинобудівного профілю. Береться до уваги той факт, що недостатність практичної орієнтованості фахових дисциплін, їх взаємозв'язку, відсутність систематизації знань студентів з окремих курсів спричиняє неякісне виконання професійних функцій успішних студентів.

Для покращення рівня якісних характеристик навчального процесу ми пропонуємо застосовувати педагогічні підходи (індивідуальний, контекстний, особистісно-діяльнісний), зокрема контекстний, котрий передбачає постійне оновлення знань, володіння новою інформацією для успішного вирішення професійних завдань у визначений час та в певних умовах. Майбутній професіонал повинен не тільки розуміти сутність проблеми, але й уміти вирішити її практично. Причому в залежності від конкретної ситуації фахівець може застосувати той чи інший метод, який найбільш придатний до даних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Контекстний підхід, концептуальні положення якого розкриваються в роботах М.Бахтина, А.Вербицького, Н.Лаврентьєвої та ін., дозволяє створити умови для взаємопроникнення навчальної і професійної діяльності як способу досягнення професійної компетентності. Його сутність полягає в здійсненні навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності за допомогою відтворення у формах і методах навчальної діяльності студентів реальних зв'язків і стосунків, вирішення конкретних професійних завдань.

Доцільність використання саме теорії контекстного навчання як інноваційної технології особистісно-професійного формування особистості в процесі підготовки майбутнього фахівця обґрунтовано в наукових працях сучасних дослідників (Л.Зязюн [3], А.Вербицький [1], О.Гуренкова [2], Л.Лук'янова [5], Г.Пустовіт [6], В.Суходол [7], Г.Тарасенко [8], С.Шмалей [9]). Основоположним виступає принцип забезпечення майбутнього фахівця знаннями, необхідними для розв'язання конкретних практичних проблем та завдань із галузі майбутньої професійної діяльності.

Провідна роль у формуванні екологічної культури майбутніх фахівців машинобудівного профілю належить опануванню циклів навчальних дисциплін та міждисциплінарним зв'язкам. Кваліфікаційна характеристика спеціаліста має бути пов'язаною з усіма дисциплінами, що входять до її складу: фундаментальними,

загальнотехнічними й спеціально технічними, які повинні бути пронизані знаннями, уміннями й навичками дисциплін екологічної спрямованості. Аналіз праць Г. Пустовіт, В. Суходол, Г. Тарасенко, С. Шмалей та ін. дає підстави для висновку про те, що міжпредметні зв'язки уможливають усунення суперечностей, які мають місце в багатопредметній системі навчання у ВНЗ, між розрізненими знаннями з окремих предметів та необхідністю системного й комплексного їх застосування на практиці [6, 7, 8, 9].

Сучасний сформований фахівець повинен володіти певним рівнем знань, умінь і навиків, які здатний реалізувати їх в своїй професійній діяльності.

Формулювання цілей статті... Мета статті – обґрунтувати застосування контекстного підходу навчання майбутніх фахівців машинобудівного профілю в професійній підготовці.

Виклад основного матеріалу дослідження... Формування актуальних компетенцій випускника ВНЗ може здійснюватися при використанні концепції контекстного підходу до організації навчального процесу.

Контекстним є навчання, в якому динамічно моделюється предметний та соціальний зміст професійної діяльності, тим самим забезпечуються умови трансформації навчальної діяльності студента в професійну діяльність фахівця.

У контекстному навчанні метою діяльності студента є формування здібностей до виконання професійної діяльності. Теоретичними джерелами теорії контекстного навчання служать: поняття контексту як умов усвідомлення смислотворювального впливу майбутньої професійної діяльності студента на процес і результати його навчальної діяльності; діяльнісний підхід до навчання, теоретичне узагальнення різноманітного досвіду використання форм і методів активного навчання.

При використанні методів контекстного навчання створюються сприятливі умови для формування в фахівців машинобудівного профілю актуальних компетенцій. Для цього, починаючи з першого курсу, необхідно переходити від абстрактних моделей із окремих дисциплін до конкретних комплексних моделей, які наближаються до реальних екологічних ситуацій, характерних для певного середовища. Для цього буде необхідно ширше застосовувати технологію модульного навчання в рамках кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Інакше кажучи, в формах навчальної діяльності студентів необхідно використовувати моделювання цілісного змісту, методів і засобів при забезпеченні науково обґрунтованих структурно-логічних схем підготовки фахівців вищого технічного навчального закладу.

Концепція контекстного навчання розроблена російським ученим А. Вербицьким [1] спирається на теорію діяльності, відповідно до якої засвоєння соціального досвіду відбувається в результаті активної діяльності студента, що є, на нашу думку, надзвичайно важливим для формування екологічної культури. Впровадження цього підходу надає можливість реалізації таких принципів: активності особистості, проблемності, єдності навчання і виховання; поступового моделювання у формах навчальної діяльності змісту й умов професійної діяльності фахівців. Особлива увага звертається на реалізацію поступового, поетапного переходу студентів до базових форм діяльності більш високого рангу: від навчальної діяльності академічного типу до квазіпрофесійної діяльності (ділові й дидактичні ігри) й уже потім – до навчально-професійної діяльності.

За своїм напрямком навчання у вищій школі є контекстним (за А.Вербицьким) і характеризується спрямованістю пізнавальної та комунікативної активності на вирішення конкретних професійно-орієнтованих задач. Саме це і послужило основою для нашого дослідження.

При проектуванні моделі формування екологічної культури ми враховували необхідність забезпечення комплексного розв'язання проблем гуманістичної, особистісно-орієнтованої, ціннісно-діяльнісної професійної підготовки за схемою: цілі й мотивація підготовки, її зміст, структура, технології, методи навчання, форми та організації. Оптимальне поєднання цих аспектів передбачає системний підхід до їх здійснення.

Створюючи модель формування екологічної культури в майбутніх фахівців машинобудівного профілю з позицій системного підходу, необхідно поділити процес формування на окремі складові й впливати на них, відповідно до функцій означеної системи. Проте кожен окремий компонент не визначає системної якості процесу формування екологічної культури. Отже, продуктивність процесу, що моделюється, залежить від цілісності педагогічних впливів на всі його компоненти. Функціонування цієї моделі має на меті вирішення завдань, які ставляться у дослідженні.

У цьому сенсі доречно буде підтримати думку О. Гуренкової, що модель складається із комплексу взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: мети, підходів, змісту, педагогічних умов, а їхня сукупність спрямована на отримання результату [2].

Визначення принципів екологічної освіти вимагає урахування принципів, викладених у Концепції екологічної освіти, за якою екологічна освіта і виховання, розглядаються як неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення. Це зокрема принципи:

- системності, систематичності й безперервності;
- орієнтації на ідею цілісної природи, універсальності зв'язків всіх природних компонентів і процесів;
- міждисциплінарному підході до формування екологічного мислення;

- взаємозв'язку краєзнавства, національного і глобального мислення;
- конкретності та об'єктивності знань, умінь та навичок;
- поєднання високопрофесійних екологічних знань [4].

Погоджуючись із потрактуванням Л. Лук'янової, котра відстоює думку необхідності виховувати екологічно грамотного фахівця, здатного усвідомлювати себе органічною складовою природи та визнавати необхідність партнерської взаємодії, непрагматичного ставлення до навколишнього середовища [5], ми переконались у тому, що розроблювана нами структурно-функціональна модель відповідає таким вимогам:

1) формування майбутнього фахівця відбувається цілісно, з урахуванням особливостей особистості, як природосоціальної та культурнопрофесійної індивідуальності (індивідуальний підхід);

2) особистісно-професійне становлення відбувається в процесі навчання, з урахуванням соціально-економічних вимог суспільства та пролонгованої корекційної дії як єдиного процесу формування майбутнього фахівця машинобудівного профілю (контекстний підхід);

3) майбутній фахівець є суб'єктом безперервного процесу самопізнання, саморозвитку, самореалізації, особистісно-професійного самовдосконалення, що відбувається в процесі освітньо-практичної діяльності (особистісно-діяльнісний підхід).

Підготовка фахівця високого рівня має відбуватися на засадах відповідних концептуальних підходів. Такими, на нашу думку, є: індивідуальний, контекстний і особистісно-діяльнісний, які знаходяться у безпосередньому взаємозв'язку і відповідній взаємозалежності.

У цьому сенсі важливе значення має ідея контекстного підходу в викладанні дисциплін гуманітарного циклу. Його реалізація уможливує, по-перше, встановлення міждисциплінарних зв'язків, що сприяють формуванню цілісного уявлення про навколишній світ. По-друге, підтверджується значення екологічної культури в структурі культури особистості студента як компонента професійної культури. По-третє, реалізується можливість насичення спеціальних дисциплін екологічним змістом без порушення логіки викладу самої дисципліни.

Один із чинників, що спонукав нас до використання контекстного підходу у формуванні екологічної культури студентів машинобудівних спеціальностей, – це те, що викладання загальноосвітніх дисциплін пропонується трактувати в контексті професійної діяльності. Для реалізації теоретичних підходів в контекстному навчанні пропонується якомога більше використовувати методи активного навчання, які у трактовці А. Вербицького називаються методами контекстного навчання. Водночас наголошується доцільність використання різних форм, методів і засобів активного навчання в органічному поєднанні з традиційними методами [1].

У процесі впровадження контекстного підходу в формування екологічної культури студентів машинобудівного профілю ми керувалися думкою про те, що досвід активного навчання в усіх ланках професійної освіти уможливує розв'язання низки завдань, що складно досягти в традиційному навчанні. Зокрема:

- формувати не тільки пізнавальні, але й професійні мотиви й інтереси щодо збереження навколишнього природного середовища;
- виховувати системне екологічне мислення спеціаліста, що включає цілісне розуміння не тільки природи і суспільства, але й свого місця в світі;
- давати цілісне уявлення щодо професійної діяльності та її наслідків для природного довкілля;
- вчити колективної мисленнєвої й практичної роботи, формувати соціальні уміння й навички взаємодії й спілкування, індивідуального і спільного прийняття рішень, що є надзвичайно важливим у екологічній діяльності;
- виховувати відповідальне ставлення до професійної діяльності загалом та до її екологічно-професійної складової зокрема, соціальних цінностей, установок професійного колективу;
- опанувати методи моделювання, зокрема, інженерного, екологічного і соціального проектування.

Особливе місце в процесі формування екологічної культури студентів машинобудівного профілю посідають профільно орієнтовані дисципліни: фундаментальні, спеціальні. Якщо перші уособлюють інваріантний компонент змісту екологічної освіти майбутнього інженера-технолога, то профільні дисципліни “обслуговують” варіативну складову обсягу спеціальних знань, умінь і навичок випускників машинобудівних факультетів. Вони забезпечують змістове наповнення процесу формування вмінь самостійно аналізувати й моделювати типові екологічні ситуації, якісно здійснювати нескладні комплексні екологічні експертизи в умовах безпосереднього виробництва, приймати рішення на перспективу, здійснювати екологічну паспортизацію об'єктів (машинобудівних підприємств, дільниць, цехів) та екологічний моніторинг стану навколишнього середовища.

Як відомо, в навчальних планах із будь-якої спеціальності можна умовно виділити такі групи навчальних дисциплін:

- соціально-економічні й гуманітарні науки. Вони забезпечують методологічну базу для всіх спеціальностей;
- загальноосвітні дисципліни сприяють всебічному розвитку майбутнього спеціаліста виробничої сфери;

- психолого-педагогічні дисципліни;
- спеціальні науки, що визначають профіль спеціаліста: цикл фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін, а також спецкурси й спецсемінари зі спеціальності.

Провідна роль у формуванні екологічної культури майбутніх фахівців машинобудівного профілю належить опануванню циклів навчальних дисциплін та міждисциплінарних зв'язків. Ми поділяємо думку фахівців про те, що міждисциплінарність забезпечує взаємодію усіх навчальних предметів у формуванні екологічної культури майбутніх фахівців. Такий висновок можна зробити на підставі наукового розуміння міждисциплінарності, що передбачає використання для розв'язання певної конкретної задачі всього інтелектуального потенціалу наукового знання. Найбільшого значення вона набуває під час розв'язування багатoproфільних проблем, до яких безумовно належать екологічні проблеми. Окрім того, ефективне використання міжпредметних зв'язків забезпечує ефективність формування цілісності знань про навколишнє середовище, активізує їх інтеріоризацію та підвищує ефективність використання на практиці.

Під час вивчення цих курсів у рівних пропорціях засвоюються загальні аспекти охорони навколишнього середовища, надзвичайних ситуацій, охорони праці та екології. Спеціалістами доведено, що міждисциплінарність сприяє підвищенню ефективності навчання, в тому числі, формуванню екологічної культури спеціалістів.

Практичне формування в студентів екологічних якостей, котрі повинні стати невід'ємною частиною їх моральних переконань, звичок і стійких принципів поведінки, передбачає оптимальне використання виховного потенціалу різновидів практик. Говорячи про проектування відповідних цілеспрямованих соціалізуючих педагогічних механізмів, ми маємо на увазі діяльність, яка здійснюється і в процесі проходження навчальних практик. Роль педагога в даному випадку полягає в створенні умов, які б стимулювали формування і прояв особистісних екологічно-моральних якостей. Це є процесом перетворення узагальненого соціального досвіду у внутрішню силу, яка спонукає практиканта до екологічно цінної поведінки й діяльності, перетворення комплексу ідей у змістову характеристику людини.

Висновки... Необхідність підготовки екологічно грамотного фахівця, здатного усвідомлювати себе органічною складовою природи та визнавати необхідність партнерської взаємодії, непрагматичного ставлення до навколишнього середовища має відбуватися на засадах відповідних концептуальних підходів. Зокрема, індивідуального, контекстного, особистісно-діяльнісного, які знаходяться у безпосередньому взаємозв'язку й відповідній взаємозалежності. Зокрема, реалізація контекстного підходу у навчальному процесі забезпечує:

- по-перше, більш конкретні вимоги до знань, умінь, навичок та якостей майбутнього фахівця машинобудівного профілю;
- по-друге, професійну спрямованість діяльності студентів, викладачів, наукових і навчальних підрозділів, що виявляється в навчальній, науковій, методичній, виховній;
- по-третє, досягнення оптимального рівня активізації пізнавальної діяльності студентів вищої школи;
- по-четверте, конкурентноспроможність дипломів і розширить можливості працевлаштування випускників вищих навчальних закладів у Європі.

Література

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. шк. 1991. – 207 с.
2. Гуренкова О. В. Формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту в умовах кредитно-модульної системи навчання дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ольга Володимирівна Гуренкова. – К., 2010. – 273 с.
3. Зязюн Л. Соціокогнітивні теорії виховання особистості в психолого-педагогічній теорії Франції [текст] / Л. Зязюн // Рідна школа. – №3. – 2005. – С. 67.
4. Концепція екологічної освіти в Україні // Інформаційний вісник «Вища освіта». – 2002. – № 9. – С. 50 – 62.
5. Лук'янова Л. Б. Теорія і практика екологічної освіти у професійно-технічних навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Лариса Борисівна Лук'янова. – К., 2006. – 465 с.
6. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія / Г. П. Пустовіт. – К. : Луганськ : Альма-матер, 2004. – 540 с.
7. Суходол В. Х. Екологічне виховання як напрям формування загальної культури фахівця / В. Х. Суходол, В. Г. Юрчак, Л. И. Танащук // Тези доп. Всеукр. наук.-метод. конф. «Виховання студентів у технічному вузі: методологічні засади, практика, перспективи». – К. : УДУХТ, 1996. – С. 73-75.
8. Тарасенко Г.С. Взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти: монографія / Г.С.Тарасенко. – Черкаси: Вертикаль, 2006. – 308 с.
9. Шмалей С.В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-науково-циклу: монографія / Херсонський держ. ун-т. – Херсон: 2004. – 369 с.

Анотація

У статті розкривається значення застосування контекстного підходу в навчальному процесі ВНЗ для формування екологічної культури майбутніх фахівців машинобудівного профілю.

Аннотация

В статті розкривається значення застосування контекстного підходу в навчальному процесі ВУЗа для формування екологічної культури майбутніх фахівців машинобудівного профілю.

Summary

In the article opens up value of application of context approach in the educational process of institute of higher for forming of ecological culture of future specialists of machine-building type.

Ключові слова: екологічна культура, професійна діяльність, контекстний підхід, педагогічні підходи, майбутній фахівець, майбутній фахівець машинобудівного профілю.

Ключевые слова: экологическая культура, профессиональная деятельность, контекстный подход, педагогические подходы, будущий специалист, будущий специалист машиностроительного профиля.

Key words: ecological culture, professional activity, context approach, pedagogical approaches, future specialist, future specialist of machine-building type.

Подано до редакції 4.10.2012.

УДК: 378.14+372+378.14.2+7

©2012

Мартенчук М.Д.

РОЛЬ ТВОРЧОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЮВЕЛІРНОЇ СПРАВИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У цивілізованому суспільстві розвиток особистості та її творчих можливостей актуалізується та обумовлюється потребами суспільства, рівнем його розвитку, суспільними відносинами. Вирішення проблеми формування творчої особистості майбутнього фахівця ювелірної справи значною мірою залежить від майстра виробничого навчання та викладачів теоретичних предметів, творча педагогічна діяльність яких стає потужним засобом творчого розвитку кожного студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Дослідження різними науковими школами природи творчості дає змогу оцінити її як обов'язкову умову людського існування, соціального прогресу, вищу духовність особистості як суб'єкта творчого процесу (О.О.Потебня, П.К.Енгельмейер, М.М.Бахтін, М.О.Бердяєв, Л.С.Виготський, В.О.Роменець, Б.М.Неменський та ін.).

Переважає більшість науковців визначає сутність поняття "творчість" як продукт людської діяльності, що породжує якісно нові матеріальні і духовні цінності суспільного або індивідуального значення (В.І.Андреев, Г.О.Балл, Дж.Гілфорд, О.М.Леонтьєв, І.Я.Лернер, В.О.Моляко та ін.). Поширеною серед науковців є думка про те, що творчість є формуванням нових комбінацій зі старих елементів. Однак, дотримуючись аксіологічного підходу до розуміння творчості, вважаємо, що поза ціннісним аспектом творчість утрачає сенс. Її значущість – у позитивній продуктивності, що є головним стрижнем усіх творчих пошуків письменників, митців, учених і т.ін. [3, с. 15]. Одним із варіантів гуманістичного відгуку на глобальні суперечності сьогодення є формування в учнів розуміння життя як творчого акту, нового ставлення до світу на основі холистичних і гуманістичних поглядів з метою збереження рівноваги "людина-природа", "людина-суспільство", "людина-людина".

Саме на цьому наголошує сучасна концепція педагогіки життєтворчості. У ній утверджується розуміння життя як акту творчості, коли особистість розробляє і здійснює свій життєвий проект і несе відповідальність за свою особисту долю (Р.А.Ануфрієва, І.Г.Єрмаков, В.Д.Повзун, Л.В.Сохань та ін.). Щоб стати творцем власного життя, навчитися пізнавати навколишній світ, адаптуватися до непростих умов сьогодення, необхідно мати розвинені творчі здібності. Здатність до самостійного творчого життя формується поступово і ґрунтується на розкритті творчого потенціалу дитини, її саморозвитку.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у визначенні ролі творчості в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців ювелірної справи.

Виклад основного матеріалу дослідження... Існують професії – їх називають "творчими професіями", де від людини вимагається як необхідна якість бути творчим індивідом. Це такі професії, як актор, музикант, художник та ін. Тут недостатньо бути "добрим спеціалістом". Необхідно бути творцем, а не ремісником, навіть дуже кваліфікованим. Цілоком слушно, що творчі індивіди зустрічаються і серед інших професій – серед педагогів, лікарів тощо. У теперішній час творчість все більше і більше спеціалізується та набуває елітарного характеру. Рівень сил творчої потреби та енергії, що потрібні для професійної творчості, у більшості сфер людської культури така, що за межами професійної творчості залишається більшість людей. Є точка зору, що творча особистість має надлишок енергетичного потенціалу, він є надмірним по відношенню до затрат на повсякденну поведінку. Можливість для творчості, як правило, з'являється тоді, коли людині не потрібно розв'язувати задачі на адаптацію, коли в її розпорядженні "спокій та воля". Вона або не зайнята клопотами про "хліб насущний", або нехтує цими турботами. Багатьом людям, навіть творчо обдарованим, не вистачає творчої компетентності. Можна виділити три аспекта такої компетентності. По-перше, наскільки людина готова до творчості в умовах багатомірності та альтернативності сучасної культури. По-друге, наскільки вона володіє специфічними "мовами" різних видів творчої діяльності, набором кодів, згідно яких стає можливим дешифрувати інформацію з різних областей і перевести на "мову" своєї творчості. Наприклад, як живописець може використовувати досягнення